

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญของปัญหา

ความยุติธรรมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง คือ การให้คู่ความทุกฝ่ายได้รู้ข้อกล่าวหา และมีโอกาสเพียงพอที่จะโต้แย้งคัดค้าน ถ้าคู่ความฝ่ายใดละเลยหน้าที่ไม่รักษาสีธรรมในคดีความของตน กฎหมายได้กำหนดกลไกให้มีการพิจารณาคดีโดยชาคนัด ทั้งนี้เพื่อเป็นสภาพบังคับและเพื่อให้คดีความสามารถดำเนินต่อไปได้โดยไม่หยุดชะงัก อย่างไรก็ตามหากคู่ความฝ่ายที่ชาคนัดสามารถพิสูจน์ให้เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า การที่ตนชาคนัดมิได้เป็นไปโดยจงใจหรือมีเหตุอันสมควรประการอื่นแล้ว ศาลก็จะกำหนดวิธีการเยียวยาโดยให้มีการพิจารณาใหม่ มีผลทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลโดยคู่ความชาคนัดและคำพิพากษาหรือคำสั่งอื่น ๆ ของศาลสูงในคดีเดียวกัน ตลอดจนการบังคับคดีที่ได้ดำเนินไปแล้วเป็นอันเพิกถอนไปในตัว ในทางตรงกันข้ามถ้าไม่สามารถพิสูจน์ให้เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ก็จำเป็นต้องยอมรับซึ่งข้อเสียเปรียบบางประการ

การพิจารณาใหม่เพราะเหตุชาคนัดนั้นก่อให้เกิดความสับสนเปลืองในการดำเนินคดีอันเป็นความสูญเปล่าทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง ซึ่งความเสียหายดังกล่าวนี้มีใช้เกิดเฉพาะต่อเอกชน (คู่ความที่เสียประโยชน์เพราะการพิจารณาใหม่) เท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อมหาชนโดยทางอ้อมในแง่ของการเพิ่มงบประมาณแผ่นดินอีกด้วย กล่าวคือในปีหนึ่ง ๆ ได้มีคดีที่พิจารณาใหม่เป็นจำนวนมาก เฉพาะสถิติที่ศาลแพ่ง กรุงเทพมหานคร เพียงศาลเดียวในรอบ 4 ปีที่ผ่านมา มีการพิจารณาใหม่ ดังนี้

พ.ศ. 2526	จำนวน	426	คดี
พ.ศ. 2527	จำนวน	416	คดี
พ.ศ. 2528	จำนวน	480	คดี
พ.ศ. 2529	จำนวน	422	คดี

สถิติดังกล่าวเป็นสถิติที่รวบรวมขึ้นโดยศาลแพ่งนำเสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาจัดสรรตำแหน่งและอัตรากำลังข้าราชการเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้พอเหมาะและเพียงพอกับคืบความที่เพิ่มขึ้นเพราะเหตุมีการพิจารณาใหม่

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนพบปัญหาที่เกิดจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งเพราะเหตุขาดนัด 2 ประการ คือ

ประการแรก บทบัญญัติกฎหมายเรื่องการพิจารณาคดีโดยขาดนัดยังขาดความถูกต้องและชัดเจน บางครั้งเปิดโอกาสให้ตีความไปได้หลายทาง ตัวอย่างเช่น

- 1) การที่คู่ความแจ้งเหตุขัดข้องต่อศาลภายในกำหนดเวลา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 197 วรรคแรก และวรรคสอง จะไม่ทำให้เป็นการขาดนัดเสมอไปหรือไม่ หรือจะต้องมีเหตุอันสมควร และศาลอนุญาตเสียก่อน
- 2) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1(10) ใช้นิยามความหมายของคำว่า "วันสืบพยาน" ว่าหมายถึง วันที่ศาลเริ่มต้นทำการสืบพยาน ดังนั้นอาจแปลความไปได้ว่าการขาดนัดพิจารณา หมายถึง การที่คู่ความฝ่ายใดไม่มาศาล
 - ก) ในวันสืบพยานนัดแรก โดยไม่คำนึงว่าคู่ความฝ่ายนั้นจะมีหน้าที่นำพยานเข้าสืบหรือไม่ หรือ
 - ข) ในวันสืบพยานนัดแรกของฝ่ายตนเองเท่านั้น
- 3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 198 วรรคสอง บัญญัติว่า "ถ้าโจทก์ไม่ยื่นคำขอต่อศาลภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้ว ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้นเสียจากสารบบความ" ปัญหาคือ ถ้าโจทก์ไม่ได้ยื่นคำขอต่อศาล ศาลจะต้องมีคำสั่งจำหน่ายคดีเสมอไปหรือไม่ หรือเป็นดุลพินิจของศาล
- 4) หากจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ แต่ในวันสืบพยานโจทก์ โจทก์และจำเลยไปศาล ศาลสอบถามโจทก์และจำเลยแล้วเห็นว่าคดีพอวินิจฉัยได้ จึงมีคำสั่งสืบพยานและนัดฟังคำพิพากษา ดังนี้ ถ้าจำเลยยื่นคำร้องขอว่ามีได้จงใจขาดนัดยื่นคำให้การในวันนัดฟังคำพิพากษาจะกระทำได้อหรือไม่ เนื่องจากคดีนี้ยังไม่มี การเริ่มต้นสืบพยาน หรือเริ่มสืบพยาน ตามมาตรา 199 วรรคแรก แต่

ประการใด

5) กรณีคู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 200 บัญญัติให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีจากสารบบความและไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะเสนอคำฟ้องของตนใหม่ โดยไม่มีบทบัญญัติห้ามมิให้โจทก์อุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดีหรือมีคำขอให้พิจารณาคดีนั้นใหม่เหมือนดังเช่น มาตรา 201 บัญญัติว่าโจทก์จะอุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดีหรือขอพิจารณาใหม่ได้หรือไม่

6) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 201 วรรคแรก บัญญัติว่า ". . . โจทก์ขาดนัดพิจารณา ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีนั้นเสียจากสารบบความ . . ." บัญญัติคือ ถ้าคดีนั้นมีโจทก์ร่วมหลายคน และในวันนัดสืบพยานโจทก์บางคนมาศาล แต่บางคนไม่มาศาลและมิได้ร้องขอเลื่อนคดีหรือแจ้งเหตุขัดข้องเสียก่อนลงมือสืบพยาน ศาลจะมีคำสั่งให้จำหน่ายคดีเฉพาะโจทก์ที่ไม่มาศาลในวันนัดสืบพยานได้หรือไม่

7) กรณีโจทก์ขาดนัดพิจารณาและศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีจากสารบบความ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 201 วรรคแรก บัญญัติว่า ". . . ห้ามมิให้โจทก์อุทธรณ์คำสั่งเช่นว่านี้ หรือมีคำขอให้พิจารณาคดีนั้นใหม่. . ." บัญญัติคือ การใช้ถ้อยคำว่า "ขอให้พิจารณาคดีนั้นใหม่" จะถูกต้องหรือไม่ เพียงใด ในเมื่อกรณีโจทก์ขาดนัดพิจารณาและศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดี ยังมีได้มีการพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียวแต่อย่างไร

8) การที่จำเลยขาดนัดพิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 202 เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องสั่งให้จำเลยขาดนัดพิจารณาหรือไม่ บัญญัติคือ ถ้าศาลหลงลืมและโจทก์มิได้แถลงเตือนศาล กระบวนพิจารณาหลังจากนั้นก็ไม่ใช่เป็นการพิจารณาคดีฝ่ายเดียวที่จะทำให้มีการขอพิจารณาใหม่ได้ ซึ่งหากจำเลยยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องหรือศาลเห็นสมควรก็จะต้องเพิกถอนกระบวนพิจารณาที่ผิดระเบียบนี้ มีผลทำให้เสียเวลาและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี โดยจะต้องมีการพิจารณาและทำคำสั่งกันใหม่

9) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 203 กำหนดให้ศาลนำเรื่องการเลื่อนวันนัดสืบพยานมาใช้บังคับแก่ มาตรา 201 และ 202 ในกรณีที่ศาลยังไม่เป็นที่พอใจว่าได้ส่งหมายกำหนดวันนัดสืบพยานไปให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดทราบโดยชอบ บัญญัติว่าจะนำบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับแก่กรณีที่คู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณา ตามมาตรา 200 ได้หรือไม่

10) กรณีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 205 วรรคสอง ในระหว่างการพิจารณาคดีฝ่ายเดียว ถ้าคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดมาศาลภายหลังที่เริ่มสืบพยานไปบ้างแล้ว จะเป็นหน้าที่ของศาลโดยตรงที่จะต้องพิเคราะห์ว่า การขาดนัดเป็นไปโดยจงใจหรือมีเหตุอันสมควรหรือไม่ หรือจะเป็นหน้าที่ของคู่ความฝ่ายที่ขาดนัดซึ่งต้องการได้ประโยชน์จากคดีความเป็นผู้แถลงเตือนศาล

11) คำว่า "จงใจ" ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีความหมายแคบไหนดเพียงไร และจะสามารถเทียบเคียงกับคำว่า "จงใจ" ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด หรือ คำว่า "เจตนา" ตามประมวลกฎหมายอาญา ได้หรือไม่

12) ถ้อยคำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 205 วรรคสอง ที่ว่า "การขาดนัดนั้นมิได้เป็นไปโดยจงใจหรือมีเหตุอันสมควร" ยังไม่ชัดเจนและรัดกุมเพียงพอ อาจแปลความไปได้ว่า คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดเพียงแต่อ้างเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น คือ ตนมิได้จงใจขาดนัด หรือการขาดนัดมีเหตุอันสมควร ศาลก็ต้องมีคำสั่งให้พิจารณาคดีนั้นใหม่

13) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 208 วรรคแรกตอนต้น บัญญัติว่า "คำขอให้พิจารณาใหม่นั้น ให้ยื่นต่อศาลภายในสิบห้าวันนับจากวันที่ได้ส่งคำสั่งตามคำพิพากษาหรือคำสั่งให้แก้จำเลย. . ." การที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้แสดงว่าโจทก์ไม่อาจถูกบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งได้เช่นนั้นหรืออย่างไร

14) หากมีพฤติการณ์นอกเหนือไม่อาจบังคับได้ ทำให้คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดไม่สามารถยื่นคำขอให้พิจารณาใหม่ภายในกำหนดระยะเวลา 6 เดือนนับแต่วันที่ไต่คดีทรัพย์สินหรือได้มีการบังคับคดีโดยวิธีอื่น คู่ความฝ่ายที่ขาดนัดจะมีสิทธิยื่นคำขอให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ได้หรือไม่ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 208 วรรคแรกตอนท้าย บัญญัติว่า ". . . แต่กรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม ห้ามมิให้ยื่นคำขอเช่นนั้นเมื่อพ้นกำหนดหกเดือนนับแต่วันที่ไต่คดีทรัพย์สินหรือได้มีการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยวิธีอื่น"

15) กรณีที่บุพการีเป็นโจทก์ฟ้องผู้สืบสันดานเป็นจำเลย ผู้สืบสันดานขาดนัดพิจารณา ศาลพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียวและพิพากษาให้ผู้สืบสันดานแพ้คดีในประเด็นที่พิพาท หากภายหลังผู้สืบสันดานยื่นคำขอให้พิจารณาใหม่ จะเป็นคดีอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1562 หรือไม่

16) คำขอพิจารณาใหม่ที่ยื่นต่อศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 209 วรรคแรก ศาลจะต้องทำการไต่สวนก่อนแล้วจึงจะมีคำสั่งให้งดการบังคับคดี หรือไม่ เพียงใด

ประการที่สอง การที่จะกำหนดให้มีการชี้สองสถานแทนทุกคดีโดยไม่เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจ และการที่จะเลื่อนความสำคัญจากวันสืบพยานมาอยู่ที่วันชี้สองสถาน โดยนำหลักการและสภาพบังคับของการขาดนัดพิจารณาและการขอพิจารณาใหม่ มาบัญญัติใช้กับกรณีที่คุณ้ำความไม่มาศาลในวันชี้สองสถาน ตามที่คณะอนุกรรมการและคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม มีผลกระทบต่อกรดำเนินการระบวนพิจารณาคดีแพ่งหลายประการ

2. วัตถุประสงค์และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ แนวความคิด ทฤษฎีซึ่งอยู่เบื้องหลัง ตลอดจนประวัติและวิวัฒนาการของการพิจารณาคดีโดยขาดนัด และการขอพิจารณาใหม่เพราะเหตุขาดนัด
2. เพื่อเสนอปัญหาและความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นและอาจเกิดขึ้นได้เนื่องจากการพิจารณาคดีโดยขาดนัดและการขอพิจารณาใหม่
3. เพื่อชี้ให้เห็นถึงความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติกฎหมาย ตลอดจนช่องว่างของกฎหมาย ที่ก่อให้เกิดปัญหาในการตีความและการบังคับใช้
4. วิเคราะห์และรวบรวมแนวคำพิพากษาของศาล เกี่ยวกับกรณีขาดนัดและการขอพิจารณาใหม่
5. ศึกษาเปรียบเทียบหลักเกณฑ์การขาดนัดในคดีแพ่ง และมาตรการในการขอพิจารณาใหม่ของประเทศไทยกับต่างประเทศอย่างเป็นระบบ เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา
6. เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาคดีแพ่งเพราะเหตุขาดนัด และมาตรการในการขอพิจารณาใหม่ให้เหมาะสมและรัดกุมยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3. ขอบเขตของวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงหลักเกณฑ์และแนวความคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีแพ่งและการขอพิจารณาใหม่เพราะเหตุขาดนัด เพื่อให้เห็นปัญหาแท้จริงที่เกิดขึ้นและอาจเกิดขึ้นได้ในประเทศไทย ทั้งนี้โดยอาศัยการเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์และแนวความคิดของประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา อันเป็นประเทศในกลุ่มที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (The Common Law System) และประเทศฝรั่งเศส อันเป็นประเทศในกลุ่มที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (The Civil Law System)

รวมทั้งได้ทำการวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการชี้สองสถานและการอ้างพยานหลักฐาน ว่าถ้านำหลักการพิจารณาคดีโดยขาดนัดและการขอพิจารณาใหม่เพราะเหตุขาดนัด มาบัญญัติสร้างระบบวิธีพิจารณาวิสามันตุ์ขึ้นเพื่อให้มีสภาพบังคับในชั้นชี้สองสถาน โดยเลื่อนความสำคัญจากวันสืบพยานมาอยู่ที่วันชี้สองสถาน จะเหมาะสมแค่ไหน เพียงไร เมื่อนำมาใช้กับประเทศไทย ทั้งนี้ได้มีการเทียบยกหลักเกณฑ์ของประเทศต่าง ๆ เช่น ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ใต้หวัน และสาธารณรัฐเกาหลี มาประกอบในการพิจารณาด้วย และจากการที่ได้ศึกษาอย่างเป็นระบบนี้ อาจเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งเพราะเหตุขาดนัดให้เหมาะสมและรัดกุมยิ่งขึ้นต่อไป

4. วิธีดำเนินการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำการศึกษาและดำเนินการค้นคว้าวิจัยแบบอาศัยเอกสาร (Documentary Research) กล่าวคือ เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ในรูปแบบของหนังสือ บทความทางกฎหมาย ทั่วบทกฎหมาย ตลอดจนแนวคำพิพากษาของศาล และนำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษาถึงหลักเกณฑ์และแนวความคิดอย่างเป็นระบบ รวมทั้งมีการสัมภาษณ์บุคคลผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อาทิเช่น ผู้พิพากษา ทนายความ และนักวิชาการ เพื่อนำความเห็นของท่านมาเป็นแนวทางในการค้นคว้าวิจัยให้ละเอียดและถูกต้องที่สุด

5. สมมติฐาน

ความยุติธรรมตามกฎหมายวิธีพิจารณาความ คือ การที่ทุกคนมีสิทธิได้รับการพิจารณาพิพากษาในศาลยุติธรรมโดยเท่าเทียมกัน และในการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะต้องให้คู่ความทุกฝ่ายรู้ข้อกล่าวหา และมีโอกาสเพียงพอที่จะโต้แย้งคัดค้าน หากคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดละเลยหน้าที่ของตนเองตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ก็จะต้องเสียสิทธิไปบ้างบางประการ เพื่อให้กระบวนการพิจารณาดำเนินต่อไปได้โดยไม่หยุดชะงัก

อย่างไรก็ตามอาจมีบางกรณีที่คู่ความที่ขาดนัดมิได้จงใจหรือมีเหตุอันสมควรประการอื่น ไม่สามารถปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ ศาลก็ต้องกำหนดให้มีการพิจารณาใหม่ เพื่อให้คู่ความทุกฝ่ายได้มีโอกาสเข้ามาต่อสู้คดีกันอย่างเต็มภาคภูมิ ทั้งนี้ เพื่อให้ผลของคดีเป็นการแพะชนะกันด้วยพยานหลักฐานเท่านั้น โดยจะต้องกำหนดเงื่อนไขและมาตรการที่รัดกุมให้เพียงพอ มิฉะนั้นแล้วจะเป็นโอกาสให้คู่ความฝ่ายที่ไม่สุจริตเอาเปรียบและประวิงคดีได้